

Lekce číslo 2:

Interpretační lekce k básni Pavla Novotného „Pětistovka“

Anotace lekce

Lekce je založena na interpretaci básně Pavla Novotného „Pětistovka“ ze sbírky *Zápisky z garsonky*. Text prostřednictvím zdánlivě obyčejné situace – ztracené bankovky během cesty na nákup — zachycuje moment hlubokého existenciálního prozření, kdy si dítě poprvé uvědomuje křehkost světa a skutečnost, že „věci nedrží samy od sebe“. Báseň tematizuje nestabilitu každodennosti, vztah mezi matkou a synem, proměnu dětského pohledu na svět i neviditelnou solidaritu lidí, díky níž se lidský život udržuje pohromadě. Významnou roli zde hraje také motiv tíhy a lehkosti, pohybu a pádu, který prostupuje celou obrazností textu.

Lekce propojuje model E–U–R s interpretačními fázemi identifikace, zkoumání textu a interpretace. Žáci nejprve reflektují zkušenost okamžiků, kdy se naruší pocit samozřejmého bezpečí, následně pracují s poslechem autorského čtení a zkoumají, jak báseň prostřednictvím obrazů, detailů a rytmu vytváří pocit křehkosti a postupného prozření. Důležitou součástí lekce je také performativní rozměr textu – autorské čtení pomáhá žákům vnímat rytmus, emocionalitu a naléhavost básně.

Lekce rozvíjí interpretační dovednosti, schopnost argumentovat pomocí konkrétních míst v textu a vede žáky k uvědomění, že literatura často zachycuje zásadní životní zkušenosti prostřednictvím drobných a zdánlivě obyčejných situací. Zároveň ukazuje, že lidský život a pocit bezpečí nejsou samozřejmé, ale vznikají díky vztahům, péči a vzájemné pomoci druhých lidí.

Interpretační komentář k básni „Pětistovka“

Báseň *Pětistovka* tematizuje mnohem víc než jen vzpomínku na ztracené peníze nebo moment dětského selhání. Pavel Novotný zde prostřednictvím zdánlivě obyčejné situace zachycuje okamžik hlubokého existenciálního prozření — chvíli, kdy si dítě poprvé uvědomí, že svět není samozřejmý a stabilní, že „věci nedrží samy od sebe“. Ztracená bankovka se tak stává iniciační zkušeností, v níž se rozpadá dětská představa bezpečí, jistoty a kontroly. Do té chvíle všechno „drželo“: matka zvládala každodennost, peníze byly bezpečně uložené na dně tašky a svět měl svůj řád. Náhlá ztráta pětistovky ale tuto samozřejmost narušuje a odhaluje křehkost reality.

Celá báseň je přitom vystavěna na motivech nestability, křehkosti a neustálého ohrožení rozpadem. Už úvodní obrazy matky nesoucí nákup do kopce, cinkajících lahví, měknoucího másla nebo „křehké konstituce“ vytvářejí pocit světa, který se může každou chvíli rozsypat. Matka sama představuje mimořádně ambivalentní postavu: je fyzicky oslabená, závislá na lécích a alkoholu, ale zároveň vzdorovitá, imaginativní a toužící po svobodě. Její věta, že se „narodila jako pták“, vyjadřuje touhu po lehkosti, úniku a osvobození od tíhy života, přestože „všechno ji táhne k zemi“. Motiv létání a gravitace se pak vrací v obrazu běžícího dítěte a vlající igelitky, kdy chlapec na okamžik získává pocit lehkosti a jistoty — pocit, že svět drží pohromadě.

Právě proto je závěrečné prozření tak silné. Báseň ale nekončí rozpadem nebo traumatem. Naopak postupně odhaluje, že lidský život sice není stabilní sám od sebe, ale bývá udržován díky vztahům, pomoci a nenápadné solidaritě druhých lidí. Závěrečný obraz přátel, kteří rodinu „měkce jistili“, ukazuje, že svět drží pohromadě především díky neviditelné síti péče a vzájemné podpory. Text tak vedle motivu křehkosti a ztráty otevírá i téma lidské blízkosti a solidarity, která nemusí být heroická nebo velkolepá, ale přesto je zásadní pro možnost každodenního života.

Časová dotace

45 min.

Klíčová slova

křehkost, dospívání, rodina, matka a syn, jistota, ztráta, prozření, každodennost, solidarita, vzpomínka, dětství, nejistota, péče, vztahy, obraznost, autorské čtení, interpretace, současná česká poezie

Velká myšlenka

- Báseň ukazuje, že svět a lidský život nejsou stabilní a samozřejmé, ale drží pohromadě díky péči, vztahům a neviditelné solidaritě druhých lidí.
- Dospívání někdy začíná okamžikem, kdy člověk poprvé pochopí, že jistoty světa nejsou samozřejmé a že věci „nedrží samy od sebe“.

Cíle lekce

- Žák interpretuje literární text na základě konkrétních míst v textu a formuluje vlastní interpretační závěry.
- Žák sleduje, jak báseň prostřednictvím obrazů, detailů a vyprávění vytváří význam a atmosféru textu.
- Žák analyzuje vztah mezi matkou a synem a reflektuje proměnu dětského pohledu na svět.
- Žák rozpoznává motivy křehkosti, nejistoty a ztráty jistoty a interpretuje jejich význam v textu.
- Žák reflektuje význam věty „věci nedrží samy od sebe“ a propojuje ji s širší zkušeností lidské závislosti na vztazích, péči a solidaritě.
- Žák rozvíjí schopnost sdílet vlastní čtenářskou zkušenost a argumentovat při interpretační diskusi.
- Žák vnímá význam autorského čtení, rytmu a hlasu pro interpretaci současné poezie.

Rámcově vzdělávací program

Gymnázia (RVP G)

Lekce je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia v oblasti vzdělávání Český jazyk a literatura, konkrétně v okruhu Literární komunikace.

RVP G uvádí, že žák:

„interpretuje literární text a diskutuje o jeho významu“ (RVP G, s. 14).

Tento výstup je v lekci naplňován prostřednictvím interpretace básně Pavla Novotného *Pětistovka*, formulování interpretačních hypotéz a společné diskuse o motivech křehkosti, ztráty jistoty, dospívání a solidarity.

RVP G dále uvádí, že žák:

„rozpozná významotvorné prvky textu a interpretuje jejich funkci“ (RVP G, s. 14).

Lekce tento výstup rozvíjí prostřednictvím analýzy obraznosti, motivů tíhy a lehkosti, pohybu a pádu, vztahu mezi konkrétní situací a symbolickou rovinou textu a práce s klíčovou větou „věci nedrží samy od sebe“.

RVP G rovněž zdůrazňuje práci s jazykovými a kompozičními prostředky:

„uplatňuje při interpretaci znalosti o jazykových a kompozičních prostředcích literárního textu“ (RVP G, s. 14). Tento aspekt je v lekci rozvíjen prostřednictvím práce s rytmem básně, detailní obrazností, kontrastem lehkosti a tíhy a reflexí autorského čtení jako důležité součásti významu textu.

RVP G současně akcentuje formulování vlastních interpretačních závěrů:

„formuluje vlastní názory na přečtený text a argumentuje pro ně“ (RVP G, s. 14).

Tento výstup je naplňován v průběžných interpretačních diskusích i závěrečné reflexi, kde žáci formulují vlastní porozumění významu básně a opírají své interpretace o konkrétní místa v textu.

Lekce dále rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní prostřednictvím sdílení interpretačních hypotéz, argumentace a společné diskuse nad významem textu,
- kompetenci sociální a personální prostřednictvím reflexe různých čtenářských zkušeností, práce s tématem vztahů, péče a solidarity a spolupráce při interpretačních aktivitách,
- kompetenci k řešení problémů prostřednictvím práce s významovou nejednoznačností textu a formulování interpretačních závěrů,
- kompetenci k učení prostřednictvím reflexe vlastních čtenářských strategií a interpretace současné poezie.

Lekce současně rozvíjí průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, především v oblastech mezilidských vztahů, empatie, komunikace, práce s emocemi a reflexe okamžiků, které narušují pocit samozřejmého bezpečí.

Lekce rovněž rozvíjí průřezové téma Mediální výchova prostřednictvím reflexe způsobů, jak literatura prostřednictvím obraznosti, rytmu a perspektivy zachycuje zkušenost lidské křehkosti a každodennosti.

Střední odborné vzdělávání (RVP SOŠ)

Lekce je současně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro střední odborné vzdělávání (např. RVP 53–41–M/03) v oblasti Literatura a ostatní druhy umění a Práce s literárním textem.

RVP SOŠ uvádí, že žák:

„interpretuje text a diskutuje o jeho významu“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je naplňován prostřednictvím interpretace básně, analýzy vztahu mezi matkou a synem, práce s motivy nejistoty, dospívání a solidarity a společné interpretační diskuse.

RVP SOŠ dále uvádí, že žák:

„vyjádří vlastní prožitky z recepce daných uměleckých děl“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je realizován v evokační a reflexivní části lekce, kde žáci propojují text s vlastní zkušeností narušení jistoty a formulují vlastní čtenářskou odpověď.

RVP SOŠ rovněž zdůrazňuje:

„rozezná charakteristické znaky různých literárních textů“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Lekce tento výstup naplňuje prostřednictvím práce s charakteristickými prostředky současné poezie — obrazností, rytmem, symbolickou rovinou textu a performativním účinkem autorského čtení.

Lekce dále rozvíjí schopnost:

- interpretovat literární text na základě konkrétních textových míst,
- formulovat vlastní čtenářskou odpověď,
- reflektovat vztah mezi každodenní zkušeností, emocemi a významem literárního textu.

Současně rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci k učení.

Lekce rovněž naplňuje průřezové téma Osobnostní a sociální výchova prostřednictvím reflexe mezilidských vztahů, empatie, péče a zkušenosti životní nejistoty.

Současně rozvíjí průřezové téma Mediální výchova prostřednictvím reflexe způsobů literárního zobrazování každodennosti, emocí a lidské křehkosti.

Pomůcky

- Pracovní list č. 2
- Text básně „Pětistovka“
- Záznam autorského čtení na YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=Fhrdfs3xKD8> (27:36–31:03)

Popis průběhu lekce

Evokace (8 min.)

Úvodní otázka: „Kdy si člověk poprvé uvědomí, že věci nedrží samy od sebe?“

a) Krátké individuální psaní (2–3 minuty)

Zadání

Pište o situaci:

- kdy se něco pokazilo,
- přestalo fungovat,
- ztratilo,
- nebo kdy člověk najednou zjistil, že svět není tak samozřejmý, jak si myslel.

Nemusíte psát osobně:

- můžete popsat obecnou situaci,
- moment z filmu nebo knihy,
- nebo úplně obyčejnou každodenní zkušenost.

b) Sdílení (3 minuty)

Žáci dobrovolně sdílejí:

- co se v jejich situaci „rozpadlo“,
- co člověk v podobné chvíli zjistí,
- a proč si někdy podobné drobné momenty pamatujeme dlouho.

Učitel může na tabuli zapisovat klíčová slova: nejistota, ztráta, stud, chaos, dospívání, křehkost, pomoc, překvapení, pocit, že něco „najednou neplatí“.

Přechod k textu (1–2 minuty)

Učitel uvede text: „Báseň, se kterou dnes budeme pracovat, pochází ze sbírky *Zápisky z garsonky* současného českého básníka Pavla Novotného. Řada textů v této sbírce vychází z autobiografických vzpomínek na dětství, rodinu a dospívání. Novotný často zachycuje zdánlivě obyčejné situace, které se ale zpětně ukážou jako důležité nebo formující. Nejde v nich jen o to, co se stalo, ale o moment, kdy člověk něco poprvé pochopí — o sobě, o druhých lidech nebo o světě kolem sebe.

V dnešní básni bude takovým momentem jedna velmi obyčejná situace: cesta na nákup a ztracená bankovka. Postupně ale uvidíme, že nejde jen o ztrátu peněz.“

Uvědomění si významu informací (28 minut)

Aktivita 1 – Poslech autorského čtení a první čtenářská reakce (8 minut)

Poslech autorského čtení (3:30)

Žáci poslouchají autorské čtení básně Pavla Novotného *Pětistovka*.

Před poslechem učitel zadá:

„Při poslechu si zapisujte obrazy, věty nebo momenty, které vás překvapily, znepokojily nebo vám zůstaly v hlavě. Můžete si všímat také toho, jak text postupně působí a jak na vás působí samotný hlas autora.“

Text básně žáci v tuto chvíli ještě nemají k dispozici — důležité je zachytit první bezprostřední čtenářskou zkušenost a performativní účinek autorského přednesu.

Krátká reflexe po poslechu

Po poslechu následuje krátká individuální reflexe a společné sdílení.

Možné otázky:

- Jak na vás text působil?
- Ve kterém momentu se podle vás něco změnilo?
- Co vám zůstalo nejvíc v hlavě?
- Jak působí hlas autora a způsob čtení?
- Co do textu přidává autorské čtení, co by při tichém čtení možná zaniklo?

Učitel může na tabuli zapisovat klíčová slova a opakující se motivy, například: křehkost, nejistota, pád, chaos, dětství, tíha, běh, létání, matka, rozpadající se svět, pomoc, nervozita, naléhavost, vzpomínka.

Cílem aktivity není „správně vysvětlit“ báseň, ale zachytit první čtenářský dojem, atmosféru textu a uvědomit si význam autorského hlasu a rytmu pro interpretaci básně.

Uvedení textu: „Teď si báseň přečteme ještě jednou očima a zkusíme se podívat, jak text vytváří pocit křehkosti, nejistoty a postupného prozření.“

Aktivita 2 – Jak báseň vytváří pocit křehkosti a prozření? (12 minut)

Práce ve dvojicích

Žáci si znovu přečtou text básně a sledují, jak text postupně vytváří:

- pocit křehkosti a nestability,
- vztah mezi matkou a synem,
- a proměnu dětského pohledu na svět.

Vyberte alespoň tři konkrétní místa v textu, která podle vás ukazují:

- že svět v básni není úplně pevný a samozřejmý,
- že matka působí zároveň křehce i silně,
- nebo že vypravěč něco důležitého pochopí.“

Žáci pracují s konkrétními citacemi a své interpretace zapisují do tabulky.

Konkrétní citace	Co díky ní zjišťujeme o světě nebo postavách?

Příklady:

Konkrétní citace	Co díky ní zjišťujeme o světě nebo postavách?
„s těmi dvěma igelitkami / plnými lahví a povoleného másla“	Svět básně působí fyzicky vratce a nestabilně. Už obyčejný nákup je spojený s námahou, tíhou a pocitem, že se všechno může rozsypat.
„křehké konstitute“	Matka je fyzicky oslabená a zranitelná. Báseň od začátku naznačuje její nejistotu a nestabilitu.
„narodila se jako pták“	Matka touží po lehkosti, svobodě a úniku z tíhy života. Zároveň to působí poeticky i smutně, protože víme, že „všechno ji táhne k zemi“.
„všechno ji táhne k zemi“	Objevuje se motiv tíhy a gravitace. Matka se snaží vzdorovat životu, ale zároveň je neustále stahována dolů fyzickou i psychickou tíhou.
„já letěl, / běžel jsem dolů z kopce“	Dítě svět ještě vnímá jako bezpečný a lehký. Běh s igelitkou připomíná pocit svobody a radosti.
„otřesen náhlým prozřením, / že věci nedrží samy od sebe“	Klíčový moment básně. Vypravěč si poprvé uvědomuje křehkost světa a to, že jistoty nejsou samozřejmé.
„přátelé, kteří nás měkce jistili“	Přestože je svět nejistý, báseň ukazuje, že lidský život drží díky vztahům, pomoci a solidaritě druhých lidí.
„nechci mít berlu, / nechci vypadat jako invalida“	Matka odmítá vlastní slabost a snaží se působit silně a svobodně, i když je zjevně zranitelná.

Pomocné otázky

Matka

- Jak matka v básni působí?
- V čem je křehká a v čem naopak silná nebo vzdorovitá?
- Co může znamenat věta, že „se narodila jako pták“?
- Proč odmítá berlu, i když ji zjevně potřebuje?

Dětství a jistota

- Jak vypravěč zpočátku vnímá svět?
- Co symbolizuje běh s igelitkou a pocit „letu“?
- Proč je ztráta pětistovky tak silná?

Prozření

- Co podle vás znamená věta: „věci nedrží samy od sebe“?
- Co si v tu chvíli vypravěč uvědomí?
- Změní se tím nějak jeho pohled na svět nebo na matku?

Společná interpretace

Po práci ve dvojicích následuje krátké společné sdílení.

Učitel může otevřít otázku:

„Je možné, že svět v básni byl křehký od začátku — jen si to dítě ještě neuvědomovalo?“

Společně se žáky lze sledovat:

- motiv nestability a improvizace,
- fyzickou i existenciální křehkost světa básně,
- a skutečnost, že mnoho věcí v životě „drží“ díky vztahům, péči a pomoci druhých lidí.

Cílem aktivity není pouze identifikovat témata textu, ale sledovat, jak báseň prostřednictvím obrazů, detailů a vyprávění vytváří zkušenost postupného prozření a narušení dětského pocitu samozřejmého bezpečí.

Aktivita 3 – Co v básni „nedrží samo od sebe“? (8 minut)

Společná interpretační diskuse

Učitel запиše na tabuli větu: „věci nedrží samy od sebe“ a položí otázku: „Co všechno v básni vlastně nedrží samo od sebe?“

Žáci společně promýšlejí, čeho se tato věta netýká jen doslovně, ale i symbolicky. Postupně mohou docházet například k těmto bodům: peníze a materiální jistoty, zdraví matky, psychická stabilita rodiny, každodenní fungování domácnosti, vztah mezi matkou a synem, dětský pocit bezpečí, důvěra, že dospělí mají všechno pod kontrolou, samotný „řád světa“.

Učitel může odpovědi zapisovat na tabuli a vést žáky k tomu, aby své interpretace opírali o konkrétní místa v textu.

Možné navazující otázky

- Co všechno v životě „drží“, aniž si to běžně uvědomujeme?

Možná odpověď: pomoc druhých lidí, vztahy a péče, každodenní drobné činnosti, práce lidí kolem nás, důvěra, solidarita, psychická opora rodiny nebo přátel, schopnost lidí improvizovat a zvládat obtížné situace.

- Díky čemu se svět v básni úplně nerozpadne?

Možná odpověď: díky vztahu mezi matkou a synem, díky pomoci přátel, díky tomu, že rodina není úplně sama, díky péči a solidaritě druhých lidí, díky tomu, že i přes chaos a nejistotu existuje mezi lidmi určitá blízkost a podpora.

- Proč báseň nekončí katastrofou, ale motivem pomoci druhých lidí?

Možná odpověď: protože báseň nechce ukázat jen rozpad a beznaděj, ale i to, že lidé často přežívají díky druhým, závěr zmírňuje pocit katastrofy a přináší určitou naději, ukazuje, že svět je sice křehký, ale úplně se nerozpadá právě díky vztahům a pomoci, závěrečná solidarita působí nenápadně, ale velmi důležitě.

- Co znamená, že rodinu „měkce jistili“ přátelé?

Možná odpověď: Byli nenápadnou oporou, pomáhali, aniž by to bylo okázalé, zachytávali rodinu ve chvílích nejistoty, vytvářeli pocit bezpečí, fungovali jako síť vztahů, díky níž bylo možné zvládat každodenní život, slovo „měkce“ naznačuje jemnou, citlivou a nevnučující se pomoc.

Důležitý interpretační moment

Učitel může společně se žáky sledovat, že báseň nevypráví pouze o ztracené bankovce, ale o postupném uvědomění křehkosti světa a lidského života. Důležitá je především zkušenost, že mnoho věcí v životě „drží“ díky vztahům, péči a neviditelné solidaritě druhých lidí.

Cílem této fáze není nalézt jediný „správný význam“ věty „věci nedrží samy od sebe“, ale ukázat, že tato formulace propojuje konkrétní situaci se širší zkušeností nejistoty, závislosti na druhých lidech a křehkosti každodenního života.

Reflexe (9 minut)

1. Individuální psaní (4 minuty)

Žáci samostatně dokončí jednu z vět:

- Nejvíc mě v básni zasáhlo, že...
- Vypravěč v této chvíli poprvé pochopil, že...
- Věta „věci nedrží samy od sebe“ pro mě znamená...
- Báseň podle mě ukazuje, že...
- Některé obyčejné situace si člověk pamatuje celý život, protože...

Učitel může připomenout: „Nejde o správnou interpretaci, ale o pokus pojmenovat, co pro vás báseň otevřela nebo ukázala.“

2. Sdílení ve dvojicích (2 minuty)

Žáci si navzájem přečtou nebo stručně shrnou:

- co napsali,
- co je v textu nejvíc zaujalo,
- nebo jak rozumějí závěru básně.

3. Závěrečná společná reflexe (3 minuty)

Možné otázky:

- Co se v básni vlastně „ztratilo“ — jen pětistovka?
- Co si vypravěč z této situace odnáší?
- Co znamená, že nás někdo „měkce jistí“?
- Díky čemu podle vás věci v životě drží?

Závěrečný interpretační moment

Učitel může závěrem shrnout: „Báseň neukazuje jen vzpomínku na ztracené peníze, ale okamžik, kdy si člověk poprvé uvědomí křehkost světa a skutečnost, že mnoho věcí v životě nefunguje samozřejmě. Zároveň ale naznačuje, že lidský život bývá udržován díky vztahům, péči a nenápadné solidaritě druhých lidí.“

PĚTISTOVKA

Když moje matka
kráčela kopcem nahoru a dolů
do samošky ze samošky,
v ponču nebo v té své lehké síťovině,
pivní lahve jí zvonívaly v igelitce,
- ty věčné pivní lahve bez etikety
vedle pytlíkového mléka,
vedle vajíček v papírovém sáčku,
vedle mokrého tvarohu
a měknoucího másla,
celej tenhle nákup
a její křehká konstituce,
to všechno bylo krajně nestabilní.

Ke všemu ještě nesnášela berlu.
Šlo o princip,
vynést ten nákup
bez francky
a vůbec ty berle ignorovat.

Vždycky říkala,
že se narodila jako pták,
ale všechno ji táhne k zemi,
ale že stejně si bude lítat,
že jednou stejně odletí
a že na všechno kašle
a ať se jí nikdo nediví,
že se naučila už ve čtrnácti
krást mamince po nocích
z kabelky ten fenmetrazin
a že pije pořád víno a pivo
a žere ten věčnej alnagon,
což je mladší brácha algeny,
kterej vypadá z dálky tak
nevinně jako acylpyrin.

Když vyloupl se alnagon,
když folie zachrastila,
vždycky jsem sledoval, jak to
rozkousla předními zubama,
hlavně to vzít hned,
zapít to případně něčím,
aby to šlapalo hned

- najednou šlo všechno prokřupat,
klouby se uvolnily,
bolesti polevily,
večer stíny prstů a zápěstí
roztančily se po stěnách
a vytvářely zvířecí siluety.
Neměl jsem na ni:
uměla krásně zalomit palec
až hluboko za zápěstí,
dotknout se předloktí.

Časem mě stále častěji
posílala na nákup,
napsala mi to na papírek
a pokladní Irena už věděla,
že mi může prodat lahvový.
A jednou jsem zase utíkal,
letěl jsem už úplně najisto
z kopce dolů do samošky,
vzal jsem to oklikou
z druhý strany po pěšině,
utíkal jsem a igelitka se tak
nádherně nadouvala větrem
a já letěl jako pták a věděl,
že pětistovka, ta úplně
nejvyšší bankovka
s obrázkem samopalníků,
že mi z té igelitky *jen* tak neuletí,
že drží pevně usazená na dně,
že drží jako všechno kolem,
a měl jsem opravdu jen
lehounký závan pochybnosti,
jak ta igelitka vlála a vlála
a boty duněly po udusané hlině,
pak ještě doběhnout ten
kousíček po silnici do krámu -
a pětistovka byla pryč.

Nechápal jsem nic,
dlouho jsem ten papírek hledal,
chodil zoufale pěšinou nahoru dolů,
rozhrnoval trávu, pampelišky, porost,
domů jsem přišel orvanej,
špinavej, bez ničeho,
se slzami v očích a igelitkou
Zelenina *Terezín*,
otřesen náhlým prozřením,
že věci nedrží samy od sebe.

Ty věci si ale stejně držely,
ty peníze se stejně zase
odněkud zjevily,
snesly se nejspíš
ze všech stran od přátel,
kteří nás měkce jistili,
nikdy nic nechtěli zpátky
a nedivili se nikdy ničemu.

PRACOVNÍ LIST Č. 2: INTERPRETAČNÍ LEKCE K BÁSNI PAVLA NOVOTNÉHO „PĚTISTOVKA“

Úvodní zamyšlení a krátké psaní

Kdy si člověk poprvé uvědomí, že věci nedrží samy od sebe?

- Pište o situaci, kdy se něco pokazilo, přestalo fungovat, ztratilo, nebo kdy člověk najednou zjistil, že svět není tak samozřejmý, jak si myslel.
- Nemusíte psát osobně: můžete popsat obecnou situaci, moment z filmu nebo knihy, nebo úplně obyčejnou každodenní zkušenost.

Důležité: pište bez dlouhého přemýšlení, nevracejte se k opravám, snažte se psát po celou dobu.

- **První čtenářská zkušenost**
- **Při poslechu si zapisujte** obrazy, věty, nebo momenty, které vás překvapily, znepokojily, nebo vám zůstaly v hlavě.
- Můžete si všímat také, jak text postupně působí, co se v něm mění, a jak na vás působí samotný hlas autora.

Po poslechu

1. Jak na vás text působil?

2. Ve kterém momentu se podle vás něco změnilo?

3. Co vám zůstalo nejvíc v hlavě?

4. Jak působí hlas autora a způsob čtení?

Jak báseň vytváří pocit křehkosti a prozření?

Vyberte alespoň tři konkrétní místa v textu, která podle vás ukazují:

- že svět v básni není úplně pevný a samozřejmý,
- že matka působí zároveň křehce i silně,
- nebo že vypravěč něco důležitého pochopí.

Konkrétní citace

Co díky ní zjišťujeme o světě nebo postavách?

Pomocné otázky

Matka

- Jak matka v básni působí?
- V čem je křehká a v čem naopak silná nebo vzdorovitá?
- Co může znamenat věta, že „se narodila jako pták“?
- Proč odmítá berlu, i když ji zjevně potřebuje?

Dětství a jistota

- Jak vypravěč zpočátku vnímá svět?
- Co symbolizuje běh s igelitkou a pocit „letu“?
- Proč je ztráta pětistovky tak silná?

Prozření

- Co podle vás znamená věta: „věci nedrží samy od sebe“?
- Co si v tu chvíli vypravěč uvědomí?
- Změní se tím nějak jeho pohled na svět nebo na matku?
- Co v básni „nedrží samo od sebe“?

Společná interpretační diskuse. Zkuste společně promyslet:

- Co všechno v básni „nedrží samo od sebe“?
- Co všechno v životě drží, aniž si to běžně uvědomujeme?
- Díky čemu se svět v básni úplně nerozpadne?
- Co znamená, že rodinu „měkce jistili“ přátelé?

Poznámky z diskuse

4. Závěrečná reflexe**Dokonči jednu z vět:**

- Nejvíc mě v básni zasáhlo, že...
- Vypravěč v této chvíli poprvé pochopil, že...
- Věta „věci nedrží samy od sebe“ pro mě znamená...
- Báseň podle mě ukazuje, že...
- Některé obyčejné situace si člověk pamatuje celý život, protože...